

MIKUS KÁROLYNÉ

Schlick Ignác vas- és fémöntő üzemének története és a még fennmaradt emlékek

Schlick Ignác gyáriparos a neves vas és fémöntő üzemét Budapest lassan meginduló nagyiparának igényeire alapozva hozta létre.

Igazi úttörő volt a maga korában a magyar vasipar terén.

Munkáiban még ma is gyönyörködhetünk. Különösen szép vasszerkezetait napjainkban is láthatjuk pl. a Vámház körúti és a Batthyány téri vásárcsarnokokon, a Nyugati pályaudvar acélszerkezetén, a millenniumi földalatti vasút tartóoszlopain, a Parlament, a Szent István Bazilika vasszerkezeti munkáin, hogy csak a legismertebbeket említsem, hosszasan lehetne sorolni még a szebbnél-szebb munkáit.

Schlick Ignác 1820. április 15-én született Budapesten. Egyes források szerint a család Morvaországból, mások szerint Svájcban vándorolt hozzánk a múlt század elején.

Atyja a fővárosban tekintélyes bádogos mester volt. Arra törekedett, hogy fia többre vigye a bádogosságnál; taníttatta, a középiskola elvégzése után a kor szokásainak megfelelően külföldi tanulmányútra küldte. A leghíresebb vasöntő üzemeket tanulmányozta. Mesterségének fortélyait Németországban, Münchenben, Frankfurtban és Baden-Badenben kezdte, majd az ott eltöltött 16 hónap után 3 évig Franciaországban, Marseille és Lyon nagy öntödéiben tanult. Megfordult még Svájcban is.

7 év eltelte után hazatért és 1843-ban megnyitotta vas- és fémöntödéjét Budán a Fő utca és Öntőház utca találkozásánál. (Jelenleg Clark Ádám tér).

1 év múlva Pesten a Ferencvárosban is létesített öntödét a Két Nyúl utca 11-ben. (Ma Lónyay utca).

Itt 10 évig dolgozott, majd a kereslet meglehetősen kevés volt, az önállóságot feladta. Üzemét 1854-ben eladta Vidats István mezőgazdasági gépgyárosnak.

Állást keresett, az Óbudai hajógyárban helyezkedett el, mint öntöde főnök. Megbecsült, elismert szak tekintély lett. A hajógyár vasöntödéjének teljes berendezését, felszerelését rábízták 1856–57. között. Egy kiemelkedő munkája is párosul a gyárhoz: a nyugdíjba vonuló igazgató részére a munkatársak ezüst kehely készítésére adtak megbízást.

A hajógyárban azonban nem találta meg a számítását, ismét önállósítani kívánta magát. 1863-tól a belső Váci úton az 57. számú telken beindítja újabb öntödéjét. (Ma Bajcsy - Zsilinszky út).

Időközben megnősült, feleségül vette a jó hírű, erős vagyoni helyzetű Kölber Jakab kocsigyáros negyedik, Sarolta nevű lányát.

Két gyermekük született: Karolina és Béla. Felesége igen fiatalon, 39 évesen meghalt, 1861. február 1-jén. Szomorú, nehéz évek következtek, bánatát munkába fojtotta.

1866. febr. 4-én a Magyar Tudományos Akadémián bevásárlják a magyar műszaki és tudományos élet 25 reprezentánsa közé. Személye elismert műszaki emberré vált.

Az öntöde is virágzásnak indult, az öntödén kívül már vasszerkezeti telepet is létrehozott. Újabb területet kellett keresni a bővítéshez, a külső Váci út 45-47. számú telekre esett a választás. Az épület homlokzati képe még ma is látható.

Leánya az idő folyamán férjhez megy Langenfeld Frigyes műöntőhöz, aki szívesen betársult a céghez.

Az üzem virágzásnak indult. Gyártmányai nemcsak belföldön, külföldön is ismertek lettek, a cég egyre nagyobb hírnevet vívott ki magának és a legtekintélyesebb gyárak közé tartozott. Több mint 1 évtizeden át Bécset is ők látták el részben vasipari készítményekkel, de még Belgrádban is nyitottak eladási irodát.

A gyártmányoknak kb. 20%-át exportálták. Vasszerkezeteket, kazánokat, szivattyúkat, hídszerkezeteket, mezőgazdasági gépeket stb.

Pl. a gyárban készültek az ismertebb hidak közül a Dráva-híd, Szamos-híd, a tiszafüredi Tisza-hidak, az újpesti Duna-híd, a városligeti híd mint nevezetesebbek. Igen híresek voltak még a szétszedhető és szállítható katonai hídjai is. A vállalatnál készült a Káposztásmegyeri vízművek csöveinek nagy része.

Gyártási köre évről-évre bővült, a meglévő gyártmányai mellett fémöntvények készítését is vállalta, sőt még temetői megbízásokat, valamint köztéri emlékművek, kutak, lámpaoszlopok, kerítések is szerepeltek hirdetésén.

Mielőtt Schlick Ignác élvezhette volna szorgalmas munkájának gyümölcsét és a fáradhatatlan munkával kifejlesztett gyárának eredményeit, utolérte a halál. Igen fiatalon, 48 éves korában, 1868. december 23-án távozott az élők sorából. A jelzős „*vasember*” neve azonban fent maradt és fényes betűkkel lett beírva a magyar ipar történetébe.

Itt meg kell jegyeznem a képeket látva, hogy az öntöttvas síremlék 134 évet kibírt, melyet saját cége készített az alapítónak. A teljes síremlék készítése 1870-ben fejeződött be. A kriptában 11 személy nyugszik. Jelen pillanatban az összeomlás határán van. Restaurálására a szükséges összeg nehezen teremthető elő magánfedezetből. Próbálkozások már történtek, az öntő szakma összefogására és a Műemléki Felügyelőség hathatós bevonására van szükség.

Az alapító halála után 1869-ben a cég részvénytársasággá alakult át, melynek vezérigazgatója veje, Langenfeld Frigyes lett. Langenfeld igyekezett teljes erővel folytatni buzgó elődje munkáját. A gyár telephelye továbbra is maradt a Váci úton, a városi irodája és a mintaraktár azonban a Podmaniczky utca 14-be költözött. Számos új osztálya alakult meg: a vagonépítési osztály, hengerelt vasgerendák osztálya, építészeti és szerkezeti osztály, gőzkazánok, gőzgépek osztálya a meglévők mellett. Minden témakörben képes volt a legkitűnőbb igényeknek megfelelni.

Az 1873-as bécsi világkiállításon a vállalat számos gyártmányával szerepelt és több magas kitüntetést ért el.

A gyár nagyarányú fejlődésnek indult. Míg 1873-ban, a gyárban pl. 286 fő dolgozott, ez a szám 1882-re már 800 főre emelkedett. A vasszerkezeti munkák mellett szoboröntéssel is kezdtek foglalkozni. Külön műhelyrészt kellett e célra berendezni. Műhelyében készült a Deák szobor, az impozáns fő és mellékalakjai, a Kiscelli Múzeum előtt látható Sárkány szobor, a Lánchíd pesti hídfőjénél a Sárkány szobor, valamint a Vildám parkban lévő Sárkány szobor is. Előkerült egy kép, látható öntvény lerakatról, ahol a méretet láthatjuk a szobor mellett álló személlyel.

1885-ben Langenfeld Frigyes nyugalomba vonult. Az alapító fia teljes körűen átveszi a gyár vezetését. Igyekezett apja szellemében, kitartó szorgalommal vezetni a céget egészen haláláig, 1898. február 9-ig. Egy momentum, hogy hogyan szerzett meglévő vagyona mellé nemesi oklevelet. Schlick Ignác halála után kiskorú fiát, Bélát sógora neveltette. Elvégeztette vele Berlinben a Műegyetemet, majd hazatérte után bevonja a cég vezetésébe.

Kovarcon, Nyitra megyében volt földbirtoka, jelentős volt a vagyona, de nem volt címere. A városligeti tavon szép, ítvélt vasszerkezetű hidat épített, majd a fővárosnak ajándékozta, cserébe megkapta a nemességet,

így lett Kovarci Schlick Béla, született 1851. december 18-án és elhunyt 1899. augusztus 4-én. Mindössze 47 évet élt.

A Vilmos császár úton lévő gyár alaptőkéje 1912-ig 4 millió koronára emelkedett és év végéig 2,5 millió korona tartalék gyűlt össze. Ebben az évben az Angliából származó Nicholson Fülöp kereskedelmi képvisellet létesített Magyarországon. A képviseléből csakhamar magyar gépgyár lett és beleolvadt a Schlick gyárba.

A fúzió alkalmával a gyár alaptőkéje jelentősen megemelkedett, azonban kitört a háború, mely újabb feladatok elé állította a vállalat vezetését. 1916-ban, két műszakban, már több mint 6000 munkást foglalkoztattak. A háborút követő években, 1927-ben a gyárat felszámolták és az beleolvadt a nagy Ganz gyárba.

Ez lett volna a napjainkban kevésbé ismert Schlick gyárnak a története, mely az alapítónak köszönhető felvirágzását, mert helyes érzéssel és technikai tudással jelölte ki azokat az utakat, amelyeken az utódok sikeresen tovább tudtak haladni.

Köszönetet kell mondani a híres öntőmester ükunokájának, Schlick András okleveles építőmérnöknek, aki a család történetéről a legtöbbet tudja és nagy segítségünkre volt a munkánkban, valamint Szántai Lajosnak, az Öntésztörténeti és Múzeumi Szakcsoport tiszteletbeli elnökének, hogy felhívta a figyelmet a tárgybani kutatásra. 2004-ben Jásztelek határában talált 4 darab szép öntöttvas keresztet, amely a Schlick gyárban készült 1868-as megrendelésre.

Jövőbeni feladatunk a kereszték megmentésére irányul.

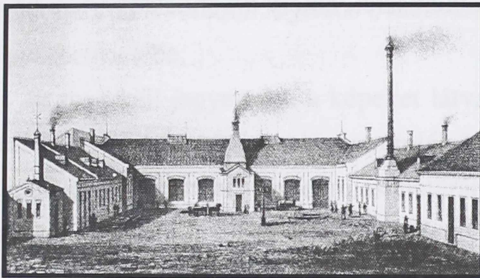
1. ábra: Schlick Ignác

2. ábra: Ezüst kehely

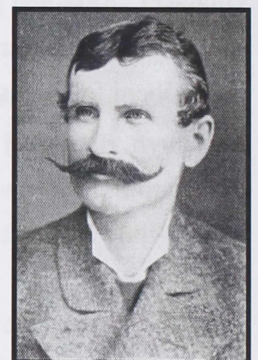
3. ábra: A budai vasöntöde képe

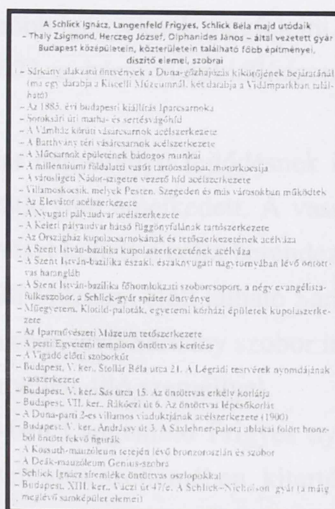
4/a ábra: A pesti vasöntöde képe

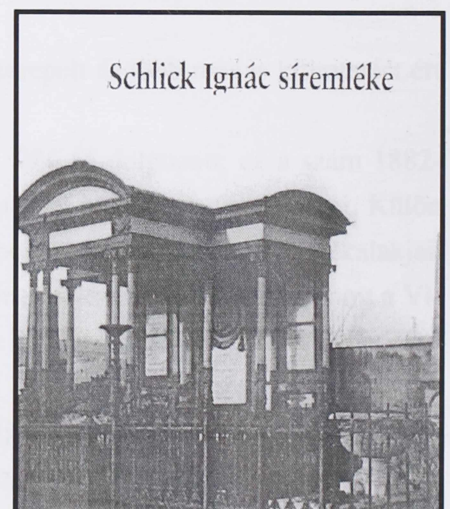
4/b ábra: Schlick Sarolta képe

5. ábra: Langenfeld Frigyes

**6. ábra: 1868-as újságból hirdetés részlet és
a gyár nevezetesebb termékeinek
ismertetése**

7/a ábra: Schlick Ignác síremléke 1868-ban

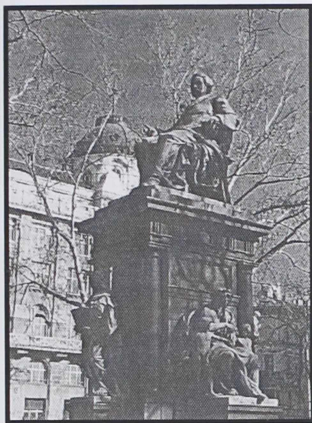
7/b ábra: Schlick Ignác síremléke 2005-ben

Schlick-féle vasöntő és gépgyár Rt. (1899) VI., Külső-váci-út 43/47. Telefon 74-16, 74-17, 98-58. *Sürgénycím: Schlick gépgyár. Alapítók 4.000.000 K, 10.000 db 400 K-ra részvény. Osztalék 1899-1900: 26, 0, 0, 0, 10, 10, 10, 20, 24, 28, 28 K = 612, 0, 0, 0, 4, 4, 4, 3, 6, 7, 7%. Jogerős a Budapesti Üzemelő, Bányászati, 1908 decz. 31-én 415 K, 1908 decz. 31-én 403 K. Szavazat: 1 részv. Igazgatóság: gróf Szápáry László (elnök), báró Bornemisza Elemér, Engel Pál, dr. Gál Tibor, Braun Károly, Monk Péter, Radóczy János, Thaly Zsigmond. Felügyelőbizottság: Davidson Horác, Engel Ernő, Vida Jenő, Péter János. Kereskedelmi igazgató: Vajda Béla. Műszaki igazgató: Fuchs György. Igazgató-helyettes a cégvezető: Glauer Gyula, Kohn János. Főkönyvtartó: Földes Károly. Pénztárnok: Böhm Gyula. Főmérnök: Brandt Vilmos, Gondos Henrik. Ügyvez: dr. Bende Odon. (Közzététel 1910 március 12.)*

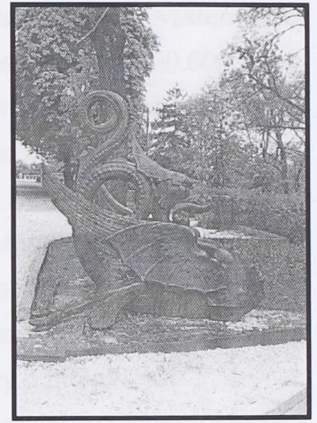
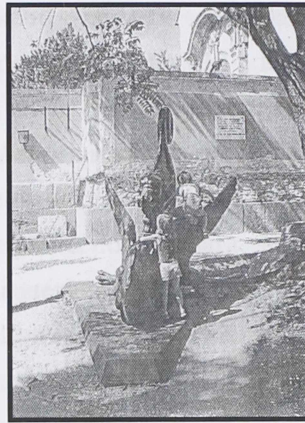
1908	1909	1908	1909		
Gróf telep.....	3.535.092	2.210.847	Eszaki üzem.....	1.000.000	1.000.000
Csúcs.....	2.214.118	2.214.118	Tartalékok.....	4.000.000	4.000.000
Összesen és más.....	107.244	107.244	Gépek, erőforrások.....	822.808	822.110
Árak és anyagok.....	2.140.479	2.116.289	Hitel tartaléka.....	1.050.000	1.150.000
Változatok.....	322.402	341.751	Részesítések.....	750.000	800.000
Főkönyvtartó.....	44.277	35.878	Hitel tartaléka.....	2.000.000	2.327.708
Felügyelőbizottság.....	250.000	250.438	Hitel tartaléka.....	1.715.822	1.811.651
Vasöntőtelep.....	24.000	24.000	Hitel tartaléka.....	422.116	430.441
Árnyékos Rt.....	3.002.769	3.754.428	Nyrtvág.....		
Árnyékos Rt.....	1	1			
Összes.....	1	1			
	K 11.079.079	11.106.280		K 11.079.079	11.106.280
Pénzügyi-kiszámla.....	3.000	4.000	Nyrtvágatások.....	20.674	30.320
Érték.....	215.808	274.127	Készlet-költség.....	7.203	6.427
Hitel.....	21.749	21.508	Készlet.....	23.055	23.349
Hitel.....	50.335	50.149	Nyrtvágatások.....	1.499.637	1.525.193
Költség.....	130.989	167.432			
Pénzügyi.....	29.219	18.122			
Gyári.....	502.007	310.311			
Szolgáltatások.....	11.816	14.433			
Kamat.....	138.009	99.311			
Gépek, erőforrások.....	50.000	100.000			
Gyári épületek, Rt.....	50.000	50.000			
Hitel.....	12.536	12.536			
Hitel.....	422.116	430.441			
	K 1.061.708	1.061.029		K 1.061.708	1.061.029

Nyrtvágatások: tartaléka 60903 (77.092), osztalékra 280.000 (280.000), jutalékra 31.809 (31.395), nyrtvágat 10.000, hitel uti számlára 42.031 (33.029); K.

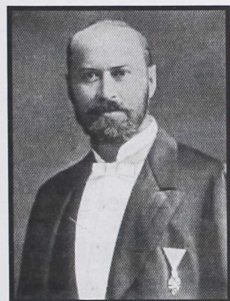
8. ábra: Az igazgatóság tagjai és a cég adatai

9. ábra: A Deák szobor

10/a és 10/b ábra: A Sárkány szobor a Kiscelli Múzeumban és a Vidám parkban

11. ábra: Schlick Béla

12. ábra: Schlick - Nicholson gyár, és gyártmányai

13. ábra: A Schlick - Nicholson gyár, később Ganz felvonógyár